

NOVČANI BONOVI TERITORIA LNE ODBRANE REPUBLIKE SRPSKE KRAJ NE IZ 1991. I 1992. I VOŠ KE REPUBLIKE SRPSKE KRAJ NE IZ 1992. I 1993.

O „Notgeldu“ - novčanim i robnim bonovima Republike Srpske Krajine malo je toga poznato. Zapravo „Notgeld“ izdanja RSK nepoznanica su koju numizmatička istraživanja i literatura tek trebaju objasniti i popuniti. U radu se prikazuju i opisuju novčani bonovi Teritorijalne odbrane Republike Srpske Krajine iz 1991. i 1992. i Vojske Republike Srpske Krajine iz 1992. i 1993., a koji su se u posljednje vrijeme pojavili na numizmatičkom i kolekcionarskom tržištu.

Netom nakon propasti jednostranačke komunističke vlasti u Hrvatskoj 1990. nastala je pobuna znatnoga dijela hrvatskih Srba. Pobuna je poticana iz Beograda jer je srbijanski predsjednik Slobodan Milošević kanio uspostaviti jugoslavensku državu pod srpskom dominacijom. Političku okosnicu pobune hrvatskih Srba činila je Srpska demokratska stranka, koja se držala glavnom predstavnicom Srba u Hrvatskoj. U tim vremenima i događajima Jugoslavenska narodna armija stavila se u službu politike S. Miloševića. Tijekom druge polovice 1991. počinje otvorena agresija JNA i srpskih pobunjenika te oni osvajaju nove dijelove hrvatskoga državnoga teritorija. Na području koje su nadzirali pobunjeni su Srbi 19. prosinca 1991. proglasili Republiku Srpsku Krajinu, s glavnim gradom Kninom. U sastavu RSK nalazili su se dijelovi sjeverne Dalmacije, Like, Korduna, Banovine, zapadne Slavonije, Baranje, istočne Slavonije i zapadnoga Srijema. Od 1992. ta područja stavljena su pod zaštitu Ujedinjenih naroda. Daljnjim pregovorima hrvatskih vlasti i pobunjenih Srba trebalo se pronaći konačno rješenje za sukob. U međuvremenu je Republika Hrvatska međunarodno priznata kao neovisna država. No mandat UN-a ni nakon više godina nije imao uspjeha. RSK je postojala do ljeta 1995., kad je okupirano područje u oslobodilačkim akcijama Hrvatske vojske uglavnom vraćeno u sastav Republike Hrvatske, a hrvatsko Podunavlje, koje je ostalo pod nadzorom srpskih pobunjenika, naknadno je 1997. reintegrirano u sastav Republike Hrvatske.¹

¹ Usp. M. ĐAKIĆ, *Srpska krajina. Istorijski temelji i nastanak*, Knin, 1994.; M. ПАСПАЉ, *Албум из Крајине*, Сарајево, 1996.; С. РАДУЛОВИЋ, *Судбина Крајине*, [Београд], 1996., Београд, 2015.; *Република Српска Крајина*, ур. З. Каличанин, Топуско - Книн - Београд, 1996.; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, Bad Vilbel, 2001.; M. ĐAKIĆ, *Krajina kroz vijekove. Iz Istorije političkih, nacionalnih, vjerskih i ljudskih prava srpskog naroda u Hrvatskoj*, Београд, 2002.; M. ВРЦЕЉ, *Пам за Српску Крајину 1991.-1995.*, Београд, 2002.; D. MARIJAN, *Bitka za Vukovar*, Zagreb, 2004.; N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, Zagreb, 2005.; *Република Српска Крајина. Децет година послје*, ур. В. Ђурић Мишина, Београд, 2005.; *Uspori i pad "Republike Srpske Krajine"*. *Dokumenti*, прир. D. Pauković, Zagreb, 2005.; D. MARIJAN, *Oluja*, Zagreb, 2007. ili D. MARIJAN, *Storm*, Zagreb, 2010.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti*, Knjiga 1., *Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija Oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990. - 1991.)*, ур. M. Rupiћ, Zagreb, 2007.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti*, Knjiga 2., *Dokumenti paradržavnih i političkih ustanova pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (1990. - 1991.)*, ур. M. Rupiћ, Zagreb - Slavonski Brod, 2007.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti*, Knjiga 3., *Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i*

Srbija, Crna Gora, Srpska Republika Bosna i Hercegovina (kasnije preimenovana u Republika Srpska) i Republika Srpska Krajina činile su jedinstveno monetarno područje do 27. travnja 1992., kad je proglašena Savezna Republika Jugoslavija, treća jugoslavenska država, u sastavu koje su bile Srbija i Crna Gora. Monetarno jedinstvo naslijeđeno iz Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije bilo je prekinuto, a u SR Jugoslaviji provedena je izmjena novčanica. U RSK i Republici Srpskoj uvedene su nove zasebne valute. No ubrzo je u SR Jugoslaviji i prekodrinskim srpskim republikama, Republici Srpskoj Krajini i Republici Srpskoj, zavladała visoka inflacija. Tijekom 1993. hiperinflacija je bila nezaustavljiva i suzbijena je tek početkom 1994. Mjere monetarne reforme u RSK i Republici Srpskoj, u sklopu nove monetarne politike koja se počela provoditi u SR Jugoslaviji, imale su određeni djelotvoran učinak. Ipak provedene mjere nisu mogle izmijeniti sveukupno iznimno nepovoljno stanje u kojem se nalazila RSK. Rasulo gospodarstva i sve raširenije siromaštvo stanovništva pridonijet će općoj slabosti

agresija Oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (siječanj - lipanj 1992.), ur. M. Rupić, Zagreb, 2008.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 4., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1992.),* ur. M. Rupić, Zagreb - Slavonski Brod, 2008.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 5., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (srpanj - prosinac 1992.),* ur. M. Rupić, Zagreb, 2009.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 6., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj - prosinac 1992.),* ur. M. Rupić, Zagreb - Slavonski Brod, 2009.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 7., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (siječanj - lipanj 1993.),* ur. M. Rupić i I. Vučur, Zagreb, 2009.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 8., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1993.),* ur. M. Rupić i J. Sekula, Zagreb - Slavonski Brod, 2010.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 9., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (srpanj - prosinac 1993.),* ur. M. Rupić i J. Maras Kraljević, Zagreb, 2010.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 10., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj - prosinac 1993.),* ur. M. Rupić i S. Ružić, Zagreb - Slavonski Brod, 2011.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 11., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (siječanj - lipanj 1994.),* ur. J. Barunčić Pletikosić i I. Brigović, Zagreb, 2012.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 12., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1994.),* ur. Ž. Križe Gračanin i I. Radoš, Zagreb - Slavonski Brod, 2012.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 13., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (srpanj - prosinac 1994.),* ur. N. Martinić Jerčić i D. Štefančić, Zagreb, 2013.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 14., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj - prosinac 1994.),* ur. A. Holjevac Tuković i S. Ružić, Zagreb - Slavonski Brod, 2013.; *D. MARJAN, Obrana i pad Vukovara, Zagreb, 2013.; Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 15., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (siječanj - travanj 1995.),* ur. M. Rupić i I. Vučur, Zagreb, 2014.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 16., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - travanj 1995.),* ur. J. Maras Kraljević i J. Sekula Gibač, Zagreb - Slavonski Brod, 2014.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 17., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (svibanj - listopad 1995.),* ur. J. Barunčić Pletikosić i P. Mijić, Zagreb, 2015.; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 18., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (svibanj - kolovoz 1995.),* ur. I. Radoš i Ž. Križe, Zagreb - Slavonski Brod, 2015.; A. HOLJEVAC TUKOVIĆ, *Proces mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja, Zagreb, 2015.; I. MIŠKULIN, Imas puska, imas pistol? O mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda u zapadnoj Slavoniji, Slavonski Brod, 2015. I tamo navedeni izvori i literatura.*

i neodrživosti odnosno nesposobnosti RSK da se vojno obrani od konačnih djelovanja Hrvatske vojske u oslobađanju okupiranih dijelova Republike Hrvatske.²

*

Zbog rata, hiperinflacije i međunarodnih gospodarskih sankcija nametnutih SR Jugoslaviji, bez čije materijalne i vojne pomoći opstanak RSK nije bio izgledan, a u RSK bilo je iznimno teško voditi gospodarsku politiku. Stanje u gospodarstvu RSK bilo je teško već tijekom 1992. i početkom 1993. i oskudica osnovnih prehrambenih i higijenskih potrepština postala je svakodnevnica. RSK nije raspolagala ni temeljnim statističkim podacima potrebnim za gospodarsko planiranje. Stoga je stanje u gospodarstvu i društvenim djelatnostima prema ocijeni Vlade RSK krajem 1993. odnosno početkom 1994. bilo „vrlo složeno ako ne i kritično”. Ratno stanje otežavalo je proizvodnju i prijevoz roba, a znatan je dio kvalificiranih radnika u RSK bio u vojsci. „Ogromna hiperinflacija” odnijela je „naš dinar” u „ponor”, a Narodna banka RSK i Ministarstvo financija RSK tome nisu pridavali potrebnu pozornost. Iako su se stalno tiskale nove novčanice, jednostavno ih nije bilo dovoljno da bi se u uvjetima hiperinflacije mogle isplatiti plaće i osigurati djelovanje platnoga prometa. Vlada je RSK prelazak na isplatu plaća u bonovima ili u robi ocijenila očajničkim pokušajem uvođenja „ratnog komunizma”.³

Uz redovna izdanja („krajishkih”) dinarskih novčanica sve vrijeme postojanja RSK u upotrebi su bili i mnogobrojni različiti bonovi, koji su dopunjavali očito nedostatan novčani optjecaj redovnih izdanja novca, ali istovremeno i znatno pripomagali, napose s razmahom inflacije i hiperinflacije, špekulaciji u trgovini i kaosu u novčanom prometu.

*

² Usp. N. BARIĆ, V. GEIGER, Prilog poznavanju monetarnog sustava *Republike Srpske Krajine, 1992.-1995.*, *Numizmatičke vijesti*, god. 47, br. 58., Zagreb, 2005., 211.-239. I tamo navedeni izvori i literatura.

³ Državni arhiv u Sisku, Sabirni arhivski centar Petrinja, *Ministarstvo za ekonomske odnose, privredni razvoj i industriju RSK, Odjeljenje u Petrinji*, kut. 9., - VLADA RSK Knin /NACRT/ EKONOMSKA POLITIKA VLADE REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE U 1994. GODINI, Knin, januara 1994. godine, U Petrinji, 23. 12. 1993. godine; N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, 404.-405.

Novčanice pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (Republika Srpska Krajina), 1992.-1994., objavljene su i opisane u numizmatičkim katalozima i literaturi.⁴ Monetarni sustav RSK⁵, a i gospodarski i socijalni problemi u RSK⁶ sustavno su i opsežno prikazani.

No o „Notgeldu” - novčanim i robnim bonovima RSK malo je toga poznato.

Numizmatički katalozi uz novčanice RSK, 1992.-1994., uobičajeno navode jedino vrijednosne bonove RSK od 10.000, 20.000 i 50.000 dinara iz 1992.⁷ Na internetskim stranicama <http://www.republikasrpskakrajina.com>, objavljeno je nekoliko bonova za benzin RSK iz 1993., 1994. i 1995. (mnogobrojni, mjesečni, bonovi za 10 i 20 litara benzina), bon za benzin *Opštinske uprave Knin Odjela za privredu i finansije* u vrijednosti 5 litara⁸ te obveznice *Ministarstva finansija RSK* u vrijednosti od 50, 100, 500 i 1.000 dinara i 50, 100, 500 i 1.000 DEM „za obezbeđenje djela sredstava za finansiranje Republike Srpske Krajine” iz 1994.⁹ U numizmatičkoj literaturi objavljeno je i opisano tek nekoliko bonova RSK, u časopisu *Dinar* „Bon za hleb 2 kg” *Pekarske radnje Slobodana Javora iz Dalja iz 1992.*¹⁰ te u časopisu *Obb* dva bona *Skupštine opštine Gračac Republike Srpske Krajine* za krušno brašno iz 1991. (bon za 10 kg i bon za 30

⁴ Usp. *Standard Catalog of World Paper Money by Albert Pick*, Volume Two, *General Issues*, Eds. N. Shafer and C. R. Bruce II, Iola, WI, 1994., 378.-379.; Ž. STOJANOVIĆ, *Papirni novac Jugoslavije/ Paper Money of Yugoslavia / Das Papiergeld Jugoslawiens 1929 - 1994*, Beograd, 1994., 291.-303.; C. R. BRUCE II, G. S. ČUHAIJ, *Standard Catalog of World Paper Money. Modern Issues 1961-1995*, Volume Three, Iola, WI, 1995., 141.-144.; Ž. STOJANOVIĆ, *Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia*, Beograd, 1996., 256.-258.; B. BARAC, *Papirni novac Hrvatske 1778-1998.*, Zagreb, 1998., 102.-105.; S. PUKANIĆ, GJ. KRASNOV, *Pobunjeni Srbi u Republici Hrvatskoj osnovali Krajinu i izdali svoje novčanice (1992.-1994.)*, *Numizmatičke vijesti*, god. 40, br. 51., Zagreb, 1998., 67.-78.; B. BARAC, *Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767-2002.*, Zagreb, 2002., 111.-115.; Z. VIŠČEVIĆ, *The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia*, Rijeka, 2007., 308.-347.; Z. VIŠČEVIĆ, *Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije / Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia*, Kastav, 2011., 738.-757.; O. W. LINZMAYER, *The Banknote Book: Serbian Krajina*, San Francisco, CA, 2012.

⁵ Usp. N. BARIĆ, V. GEIGER, *Prilog poznavanju monetarnog sustava Republike Srpske Krajine, 1992.-1995.*, 210.-240.; M. BREKALO, *Ratna monetarna unija SRJ, RS i RSK*, Osijek, 2012. I tamo navedeni izvori i literatura.

⁶ Usp. N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, 399.-426. I tamo navedeni izvori i literatura.

⁷ Usp. Ž. STOJANOVIĆ, *Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia*, 259.; B. BARAC, *Papirni novac Hrvatske 1778-1998.*, 102.; S. PUKANIĆ, GJ. KRASNOV, *Pobunjeni Srbi u Republici Hrvatskoj osnovali Krajinu i izdali svoje novčanice (1992.-1994.)*, 69., 72.; B. BARAC, *Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767-2002.*, 111.; N. BARIĆ, V. GEIGER, *Prilog poznavanju monetarnog sustava Republike Srpske Krajine, 1992.-1995.*, 212.; Novci “Republike Srpske Krajine” 1991.-1994., <http://www.kunalipa.com/katalog/rsk-dinar/> [25. svibnja 2016.]; Vrijednosni bonovi 1991., <http://www.kunalipa.com/katalog/rsk-dinar/bonovi.php> [25. svibnja 2016.]; <http://www.republikasrpskakrajina.com/VRIJEDNOSNIBONOVI.htm> [25. svibnja 2016.].

⁸ Usp. <http://www.republikasrpskakrajina.com/bonovi.htm> [25. svibnja 2016.].

⁹ Usp. <http://www.republikasrpskakrajina.com/OBVEZNICE.htm> [25. svibnja 2016.].

¹⁰ Usp. Đ. VOJNOVIĆ, *Tačkice i drugi robni bonovi od 1944. godine (III)*, *Numizmatički časopis Dinar*, br. 25, Beograd, 2005., 50.-51.

kg krušnog brašna).¹¹ U ovogodišnjem časopisu *Obb* objavljujemo i opisujemo obveznice RSK „za obezbeđenje djela sredstava za finansiranje Republike Srpske Krajine u periodu januar - decembar 1994. godine”.¹²

*

Na internetskim numizmatičkim i kolekcionarskim prodajnim stranicama, pa i na sajmovima antikviteta, povremeno se uz redovna izdanja novčanica RSK, od 1992. do 1994., nude na prodaju vrijednosni bonovi iz 1992. i različiti primjerci mjesečnih bonova za benzin RSK iz razdoblja 1992. do 1995. te i obveznice *Ministarstva finansija RSK* „za obezbeđenje djela sredstava za finansiranje Republike Srpske Krajine” iz 1994.

U posljednje vrijeme na internetskim prodajnim stranicama aukcije.hr i ebay.com nude se mnogobrojni novčani bonovi Republike Srpske Krajine. To su bonovi *Teritorijalne odbrane Republike Srpske Krajine* iz 1991. (*Štab T. O. Dvor, Štab T. O. Glina, Štab T. O. Kostajnica, Štab T. O. Okučani, Štab T. O. Petrinja, Štab T. O. Slunj i Štab T. O. Topusko*), *Teritorijalne odbrane RSK* iz 1992. (*Štab T. O. Dvor, Štab T. O. Korenica, Štab T. O. Okučani, Štab T. O. Pakrac, Štab T. O. Topusko i Štab T. O. Vojnić*) i bonovi *Vojske Republike Srpske Krajine* iz 1992. i 1993.¹³

Teritorijalna odbrana RSK i Vojska RSK bile su tijekom srpske pobune u Republici Hrvatskoj, i na zaposjednutim hrvatskim područjima, oružana snaga RSK. Zakonom o odbrani *Srpske autonomne oblasti Krajina i opština Benkovac, Donji Lapac, Gračac, Knin, Korenica i Obrovac*, krajem 1991. određeno je ustrojstvo i djelovanje *Teritorijalne odbrane RSK*.¹⁴ Krajem 1992. *Teritorijalna odbrana RSK* preimenovana je u *Vojsku Republike Srpske Krajine*.¹⁵

Novčani bonovi *TO RSK* iz 1991. (*Štab T. O. Dvor, Štab T. O. Glina, Štab T. O. Kostajnica, Štab T. O. Okučani, Štab T. O. Slunj i Štab T. O. Topusko*) i *TO RSK* iz 1992. (*Štab T. O. Dvor, Štab T. O. Korenica, Štab T. O. Okučani, Štab T. O. Pakrac, Štab T. O. Topusko i Štab T. O. Vojnić*) izrađeni su u nominalama od 10, 20, 50, 100,

¹¹ Usp. V. GEIGER, Bonovi za krušno brašno *Skupštine opštine Gračac Republike Srpske Krajine* iz 1991., *Obb*, god. LII., br. 66., Zagreb, 2014., 36.-39.

¹² Usp. V. GEIGER, Obveznice *Republike Srpske Krajine* “za obezbeđenje djela sredstava za finansiranje Republike Srpske Krajine u periodu januar - decembar 1994. godine”, *Obb*, god. LIII., br. 67., Zagreb, 2016.

¹³ Prema navodu ponuđača na internetskim prodajnim stranicama (agramer35 [Ivica Zoričić, Zagreb]): Novčani bonovi *Teritorijalne odbrane RSK* iz 1991. i 1992. i *Vojske RSK* iz 1992. i 1993., odnosno, “Film sa bonovima je nađen u jednoj štampariji u Petrinji, ima na njemu još bonova, ali sve slike nisu sačuvane, [...]” U tiskari je bilo, navodno, “i otisnutih bonova, ali voda i vlaga su to uništili, jer krov je prokišnjavao.” Nedvojbeno, ti bonovi mogli su biti izrađeni u jednoj petrinjskoj tiskari “Društveno poduzeće ‘Tiskara’”, koja je u vrijeme srpske okupacije preimenovana u “Javno preduzeće ‘Štamparija’”, najranije od rujna 1991., kada su pobunjeni Srbi zauzeli Petrinju.

¹⁴ Usp. Закон о одбрани, *Гласник Крајине. Службени лист Српске аутономне области Крајина и општина: Бенковац, Доњи Лапац, Грачац, Книн, Кореница и Обровац*, год. 1, бр. 14., Книн, 2. децембар 1991., 407.-425. [5. Територијална одбрана, члан 31. - члан 67.].

¹⁵ Usp. M. VEGO, The Army of Serbian Krajina, *Jane's Intelligence Review*, No. 10, Coulsdon, Surrey, UK, 1993., 438.-445.; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 31.-42.; D. MARIJAN, *Smrt oklopne brigade. Prilozi za istraživanje rata za Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu 1990.-1992.*, Zagreb - Sarajevo, 2002., 1.-41.; M. ВРЦЕЉ, *Рат за Српску Крајину 1991.-1995.*, Београд, 2002.; N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, 275.-329.; Српска војска Крајине, https://sr.wikipedia.org/wiki/Српска_војска_Крајине [25. svibnja 2016.]. I tamo navedeni izvori i literatura.

200, 500, 1000, 2000, 5000, 10.000, 20.000, 50.000 i 100.000 dinara. Novčani bonovi *Štaba T. O. Petrinja* iz 1991. poznati su, pak, u nominalama od 50, 100, 200, 500, 1000, 2000, 5000, 10.000 i 20.000 dinara. Novčani bonovi *Vojske RSK* iz 1992. izrađeni su u nominalama od 50, 100, 200, 500, 1000, 2000, 5000, 10.000 i 20.000 dinara, a novčani bonovi *Vojske RSK* iz 1993. u nominalama od 50.000, 100.000, 200.000, 500.000, 1.000.000, 5.000.000, 10.000.000, 20.000.000, 50.000.000, 100.000.000, 500.000.000 i 1.000.000.000 dinara.

Grafički i dizajnerski dva su tipa tih bonova. Na prvom tipu novčanih bonova (*Štab T. O. Dvor*, *Štab T. O. Glina*, *Štab T. O. Kostajnica*, *Štab T. O. Okučani*, *Štab T. O. Petrinja*, *Štab T. O. Slunj* i *Štab T. O. Topusko* iz 1991., *Štab T. O. Dvor*, *Štab T. O. Korenica*, *Štab T. O. Okučani* i *Štab T. O. Topusko* iz 1992. i *Vojska RSK* iz 1992. i 1993.) postoji neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrežanim prema podlozi, a otisak je podloge (višestruko umnoženi ukrasni crtež florealnog oblika) siv, svijetlosiv ili svijetlosmeđ, tekst i oznaka godine crni su, a brojčane oznake vrijednosti u različitim su bojama. U drugom tipu novčanih bonova (*Štab T. O. Pakrac*, *Štab T. O. Topusko*, *Štab T. O. Vojnić* iz 1992.) otisak je podloge (mrežasto) svijetlosmeđ preko cijelog papira, bez obruba, a tekst, oznaka godine i brojčane oznake vrijednosti crne su. Novčani bonovi *Štaba T. O. Dvor* i *Štaba T. O. Glina* iz 1991. imaju otisnutu i crvenu zvijezdu petokraku. Novčani bonovi ostalih štabova TO RSK iz 1991. nemaju nikakvo ideološko ili nacionalno znakovlje. Novčani, pak, bonovi TO RSK iz 1992. imaju otisnut srpski grb. No novčani bonovi *Vojske RSK* iz 1992. i 1993. nemaju nikakvo znakovlje. Svi navedeni novčani bonovi TO RSK i *Vojske RSK* izrađeni su jednostrano i istih su veličina: 54 x 90 mm. Novčani bonovi TO RSK iz 1991. (*Štab T. O. Dvor*, *Štab T. O. Glina*, *Štab T. O. Kostajnica*, *Štab T. O. Okučani*, *Štab T. O. Slunj*, *Štaba T. O. Petrinja* i *Štab T. O. Topusko*) i novčani bonovi *Vojske RSK* iz 1992. i 1993. otisnuti su latinicom, a novčani bonovi TO RSK iz 1992. (*Štab T. O. Dvor*, *Štab T. O. Korenica*, *Štab T. O. Okučani*, *Štab T. O. Pakrac*, *Štab T. O. Topusko* i *Štab T. O. Vojnić*) otisnuti su ćirilicom.

Prikazani su ovi novčani bonovi TO RSK i *Vojske RSK*:

Novčani bon Štab T. O. Dvor, 1991.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;
papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrežanim prema podlozi, tekst latinicom i oznaka godine crna, oznaka vrijednosti crvena, lijevo gore crvena zvijezda petokraka;

Novčani bon Štab T. O. Glina, 1991.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;
papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrežanim prema podlozi, tekst latinicom i oznaka godine crna, oznaka vrijednosti crvena, lijevo gore crvena zvijezda petokraka;

Novčani bon Štab T. O. Kostajnica, 1991.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;
papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti zelena;

Novčani bon Štab T. O. Okučani, 1991.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;
papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti žuta;

Novčani bon Štab T. O. Petrinja, 1991.

- 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara i 500 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti tamnožuta;

- 1000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti zelena;

- 2000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti svijetloplava;

- 5000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti plava;

- 10 000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti ljubičasta;

- 20 000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti crvena;

Novčani bon Štab T. O. Slunj, 1991.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti ljubičasta;

Novčani bon Štab T. O. Topusko, 1991.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti crvena;

Novčani bon Štab T. O. Dvor, 1992.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst ćirilicom i oznaka godine crni, oznaka vrijednosti crna; lijevo gore srpski grb, crveno-bijel;

Novčani bon Štab T. O. Korenica, 1992.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst ćirilicom i oznaka godine crni, oznaka vrijednosti crna; lijevo gore srpski grb, crveno-bijel;

Novčani bon Štab T. O. Okučani, 1992.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst ćirilicom i oznaka godine crni, oznaka vrijednosti crna, lijevo gore srpski grb, crveno-bijel;

[Novčani bon] Štab T. O. Pakrac, 1992.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;
papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosmeđa preko cijeloga papira, tekst ćirilicom i oznaka godine crni, oznaka vrijednosti crna, lijevo gore srpski grb, crveno-bijel;

Novčani bon Štab T. O. Topusko, 1992.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;
papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst ćirilicom i oznaka godine crni, oznaka vrijednosti crna, lijevo gore srpski grb, crveno-bijel;

[Novčani bon] Štab T. O. Topusko, 1992.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;
papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosmeđa preko cijeloga papira, tekst ćirilicom i oznaka godine crni, oznaka vrijednosti crna, lijevo gore srpski grb, crveno-bijel;

[Novčani bon] Štab T. O. Vojnić, 1992.

- 10 dinara, 20 dinara, 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara, 500 dinara, 1000 dinara, 2000 dinara, 5000 dinara, 10000 dinara, 20000 dinara, 50000 dinara i 100000 dinara;
papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosmeđa preko cijeloga papira, tekst ćirilicom i oznaka godine crni, oznaka vrijednosti crna, lijevo gore srpski grb, crveno-bijel;

Novčani bon Vojska Republike Srpske Krajine, 1992.

- 50 dinara, 100 dinara, 200 dinara i 500 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti tamnožuta;

- 1000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti zelena;

- 2000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti svijetloplava;

- 5000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti plava;

- 10 000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti ljubičasta;

- 20 000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosiva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti crvena;

Novčani bon Vojska Republike Srpske Krajine, 1993.

- 50 000 dinara, 100 000 dinara, 200 000 dinara, 500 000 dinara i 1 000 000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga svijetlosmeđa, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti svjetlocrvena;

- 5 000 000 dinara, 10 000 000 dinara, 20 000 000 dinara, 50 000 000 dinara, 100 000 000 dinara, 500 000 000 dinara i 1 000 000 000 dinara;

papir bijeli, 54 x 90 mm;

tisak: podloga siva, neotisnuti obrub s uglovima podloge polukružno odrezanim prema podlozi, tekst latinicom tamnosiv, oznaka godine crna, oznaka vrijednosti tamnoljubičasta;

„Notgeld” - novčani i robni bonovi RSK zaslužuju pozornost i numizmatičara i povjesničara jer su nezaobilazan, štoviše i najslikovitiji pokazatelj gospodarskih i socijalnih prilika pobunjenih Srba na području RSK odnosno okupiranih dijelova RH tijekom Domovinskog rata, 1991.-1995.

Nepoznanica i dvojbi, a ni krivotvorina nisu pošteđena ni novčana izdanja RSK. Poznate su, pa i raširene u znatnim količinama ovovremene krivotvorine, naknadni otisci - kopije, vrijednosnih bonova RSK od 10.000, 20.000 i 50.000 dinara iz 1992.¹⁶ Uz to, na numizmatičkom i kolekcionarskom tržištu postoje i vrijednosni bonovi RSK iz 1992. sa crvenom strojnom numeracijom, neki i ovjereni pečatom i potpisom. To su očito naknadne suvremene krivotvorine.¹⁷

Unatoč navodima o postojanju izvorno otisnutih novčanih bonova *Teritorijalne odbrane RSK* iz 1991. i 1992. i *Vojske RSK* iz 1992. i 1993., prema svim pokazateljima ti novčani bonovi nisu bili u optjecaju i upotrebi. Na internetskim numizmatičkim i kolekcionarskim prodajnim stranicama novčani bonovi *TO RSK* i *Vojske RSK* nude se uz napomenu: „Bon je snimljen s originalnog filma i rađen u novoj tehnologiji”. Nije jasno jesu li to neostvareni prijedlozi novčanih bonova *TO RSK* iz 1991. i 1992. i *Vojske RSK* iz 1992. i 1993. ili su to naknadne ovovremene „trgovačke” krivotvorine za numizmatičko i kolekcionarsko tržište. Naime, za sada nisu pronađene nikakve potvrde ili, pak, naznake u izvorima (dokumenti i tisak RSK) o izradi i postojanju tih novčanih bonova.

Kako bilo da bilo, „Notgeld” izdanja RSK uz mnogobrojna i raznolika izdanja bonova, nepoznanica su koju numizmatička istraživanja i literatura tek trebaju nedvojbeno objasniti i popuniti.

¹⁶ Usp. B. BARAC, *Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767-2002.*, 112.

¹⁷ Usp. Vrijednosni bonovi 1991., <http://www.kunalipa.com/katalog/rsk-dinar/bonovi.php> [25. svibnja 2016.].

Izvori i literatura:

- Закон о одбрани, Гласник Крајине. Службени лист Српске аутономне области Крајина и општина: Бенковац, Доњи Лапац, Грачац, Книн, Кореница и Обровац, год. 1., бр. 14., Книн, 2. децембар 1991.
- Državni arhiv u Sisku, Sabirni arhivski centar Petrinja, Ministarstvo za ekonomske odnose, privredni razvoj i industriju RSK, Odjeljenje u Petrinji, kut. 9., - VLADA RSK Knin / NACRT/ EKONOMSKA POLITIKA VLADE REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE U 1994. GODINI, Knin, januara 1994. godine, U Petrinji, 23. 12. 1993. godine
- *Milan Vego*, The Army of Serbian Krajina, Jane's Intelligence Review, No. 10, Coulsdon, Surrey, UK, 1993., 438.-445.
- *Mile Dakić*, Srpska krajina. Istorijski temelji i nastanak, Knin, 1994.
- Standard Catalog of World Paper Money by Albert Pick, Volume Two, General Issues, Edited by Neil Shafer and Colin R. Bruce II, Iola, WI, 1994.
- *Željko Stojanović*, Papirni novac Jugoslavije / Paper Money of Yugoslavia/Das Papiergeld Jugoslawiens 1929 - 1994, Beograd, 1994.
- *Colin R. Bruce II, George S. Čuhaj*, Standard Catalog of World Paper Money. Modern Issues 1961-1995, Volume Three, Iola, WI, 1995.
- *Миле Паспаљ*, Албум из Крајине, Сарајево, 1996.
- *Срђан Радуловић*, Судбина Крајине, [Београд], 1996., Београд, 2015.
- Република Српска Крајина, уредник: Зоран Каличанин, Топуско - Книн - Београд, 1996.
- *Željko Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia, Beograd, 1996.
- *Borna Barac*, Papirni novac Hrvatske 1778-1998., Zagreb, 1998.
- *Slobodan Pukanić, Gjuro Krasnov*, Pobunjeni Srbi u Republici Hrvatskoj osnovali Krajinu i izdali svoje novčanice (1992.-1994.), Numizmatičke vijesti, god. 40., br. 51., Zagreb, 1998., 67.-78.
- *Milisav Sekulić*, Knin je pao u Beogradu, Bad Vilbel, 2001.
- *Borna Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767-2002., Zagreb, 2002.
- *Davor Marijan*, Smrt oklopne brigade. Prilozi za istraživanje rata za Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu 1990.-1992., Zagreb - Sarajevo, 2002.
- *Марко Врцељ*, Рат за Српску Крајину 1991.-1995., Београд, 2002.
- *Mile Dakić*, Крајина кроз вијекове. Из Историје политичких, националних, вјерских и људских права српског народа у Хрватској, Београд, 2002.
- *Davor Marijan*, Bitka za Vukovar, Zagreb, 2004.
- *Nikica Barić*, Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995., Zagreb, 2005.
- *Nikica Barić, Vladimir Geiger*, Prilog poznavanju monetarnog sustava Republike Srpske Krajine, 1992.-1995., Numizmatičke vijesti, god. 47., br. 58., Zagreb, 2005., 210.-240.
- Република Српска Крајина. Десет година послје, уредник: Вељко Ђурић Мишина, Београд, 2005.
- Усpon и пад "Републике Српске Крајине". Документи, приредио: Давор Паукović, Загреб, 2005.

- *Duro Vojnović*, Tačkice i drugi robni bonovi od 1944. godine (III), Numizmatički časopis Dinar, br. 25., Beograd, 2005., 50.-52.
- *Zlatko Višćević*, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, Rijeka, 2007.
- *Davor Marijan*, Oluja, Zagreb, 2007.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 1., Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija Oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990. - 1991.), urednik: Mate Rupić, Zagreb, 2007.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 2., Dokumenti paradržavnih i političkih ustanova pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (1990. - 1991.), urednik: Mate Rupić, Zagreb - Slavonski Brod, 2007.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 3., Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija Oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (siječanj - lipanj 1992.), urednik: Mate Rupić, Zagreb, 2008.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 4., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1992.), urednik: Mate Rupić, Zagreb - Slavonski Brod, 2008.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 5., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (srpanj - prosinac 1992.), urednik: Mate Rupić, Zagreb, 2009.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 6., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj - prosinac 1992.), urednik: Mate Rupić, Zagreb - Slavonski Brod, 2009.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 7., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (siječanj - lipanj 1993.), urednici: Mate Rupić i Ilija Vučur, Zagreb, 2009.
- *Davor Marijan*, Storm, Zagreb, 2010.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 8., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1993.), urednici: Mate Rupić i Janja Sekula, Zagreb - Slavonski Brod, 2010.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 9., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (srpanj - prosinac 1993.), urednici: Mate Rupić i Josipa Maras Kraljević, Zagreb, 2010.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 10., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj - prosinac 1993.), urednici: Mate Rupić i Slaven Ružić, Zagreb - Slavonski Brod, 2011.
- *Zlatko Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije / Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, Kastav, 2011.
- *Miljenko Brekalo*, Ratna monetarna unija SRJ, RS i RSK, Osijek, 2012.
- *Owen W. Linzmayer*, The Banknote Book: Serbian Krajina, San Francisco, CA, 2012.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 11., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (siječanj - lipanj 1994.), urednici: Julija Barunčić Pletikosić i Ivan Brigović, Zagreb, 2012.

- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 12., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1994.), urednici: Željka Križe Gračanin i Ivan Radoš, Zagreb - Slavonski Brod, 2012.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 13., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (srpanj - prosinac 1994.), urednici: Natko Martinić Jerčić i Domagoj Štefančić, Zagreb, 2013.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 14., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj - prosinac 1994.), urednici: Ana Holjevac Tuković i Slaven Ružić, Zagreb - Slavonski Brod, 2013.
- *Davor Marijan*, Obrana i pad Vukovara, Zagreb, 2013.
- *Vladimir Geiger*, Bonovi za krušno brašno Skupštine opštine Gračac Republike Srpske Krajine iz 1991., Obol, god. LII., br. 66., Zagreb, 2014., 36.-39.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 15., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (siječanj - travanj 1995.), urednici: Mate Rupić i Ilija Vučur, Zagreb, 2014.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 16., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - travanj 1995.), urednici: Josipa Maras Kraljević i Janja Sekula Gibač, Zagreb - Slavonski Brod, 2014.
- *Ana Holjevac Tuković*, Proces mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja, Zagreb, 2015.
- *Ivica Miškulin*, Imas puska, imas pistol? O mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda u zapadnoj Slavoniji, Slavonski Brod, 2015.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 17., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (svibanj - listopad 1995.), urednici: Julija Barunčić Pletikosić i Petar Mijić, Zagreb, 2015.
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti, Knjiga 18., Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (svibanj - kolovoz 1995.), urednici: Ivan Radoš i Željka Križe, Zagreb - Slavonski Brod, 2015.
- *Vladimir Geiger*, Obveznice Republike Srpske Krajine "za obezbeđenje djela sredstava za finansiranje Republike Srpske Krajine u periodu januar - decembar 1994. godine", Obol, god. LIII., br. 67., Zagreb, 2016.
- <http://www.republikasrpskakrajina.com/VRIJEDNOSNIBONOV.html> [25. svibnja 2016.]
- <http://www.republikasrpskakrajina.com/bonovi.htm> [25. svibnja 2016.]
- <http://www.republikasrpskakrajina.com/OBVEZNICE.htm> [25. svibnja 2016.]
- Novci "Republike Srpske Krajine" 1991.-1994., <http://www.kunalipa.com/katalog/rsk-dinar/> [25. svibnja 2016.]
- Vrijednosni bonovi 1991., <http://www.kunalipa.com/katalog/rsk-dinar/bonovi.php> [25. svibnja 2016.]
- Српска војска Крајине, https://sr.wikipedia.org/wiki/Српска_војска_Крајине [25. svibnja 2016.]